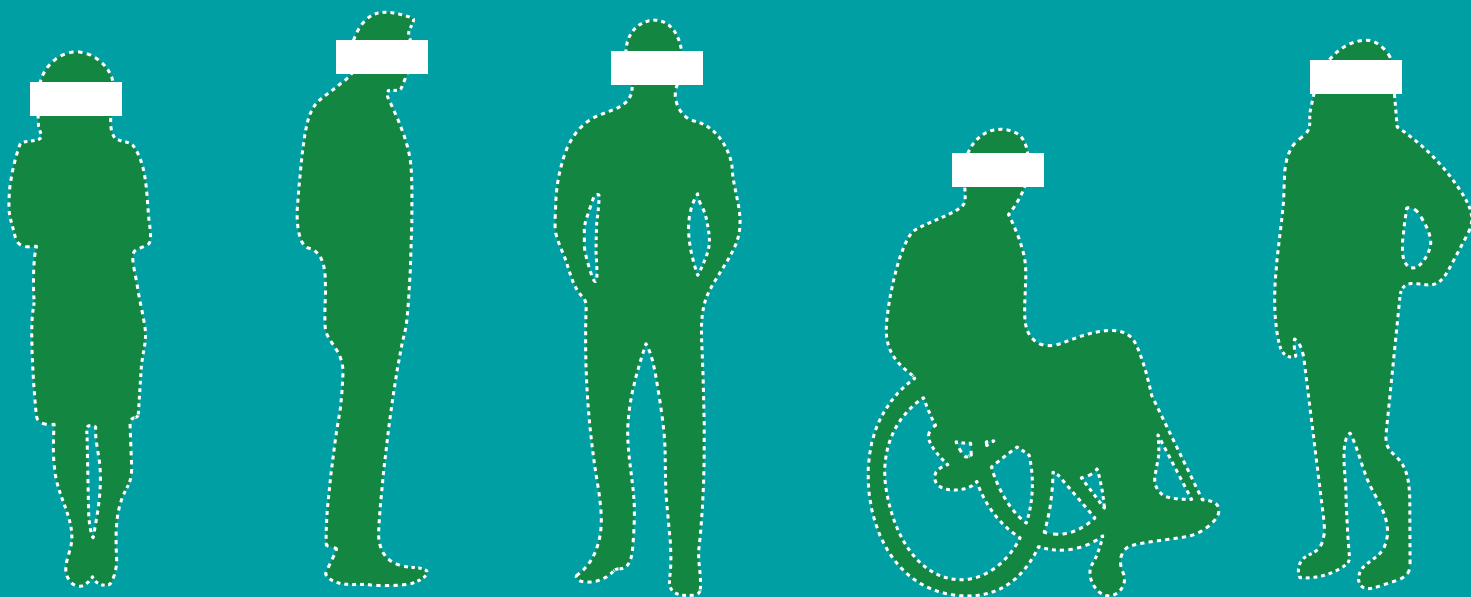

Trestné činy z nenávisti voči Rómom

Trestné činy z nenávisti voči Rómom

Komunity Rómov a Sintov už stáročia čelia intolerancii a diskriminácii. Tieto javy, vrátane škodlivého verejného diskurzu a stereotypizácie, sú v krajinách OBSE naďalej predmetom znepokojenia. Až príliš často môže neznášanlivosť nadobudnúť podobu trestných činov z nenávisti voči Rómom – od protirómskych graffiti až po rasovo motivované násilie. Trestné činy z nenávisti majú na obeť zásadný a dlhodobý vplyv, udržiavajú nerovnosť, podkopávajú bezpečnosť a sociálnu súdržnosť. Trestné činy z nenávisti voči Rómom sú správou o vylúčení nielen pre ich obeť z radov Rómov a Sintov a ich komunity, ale aj celú spoločnosť. Pri riešení problému a všetkých foriem intolerancie a diskriminácie zohráva úlohu každý z nás. Tento stručný prehľad faktov upozorňuje na vplyv trestných činov z nenávisti voči Rómom a ponúka usmernenie na ich identifikáciu.

Čo sú trestné činy z nenávisti?

Trestný čin + motív zaujatosti = trestný čin z nenávisti

- Trestné činy z nenávisti pozostávajú z dvoch prvkov: trestného činu a motívu zaujatosti.
- Pri trestných činoch z nenávisti musí dôjsť k samotnému spáchaniu trestného činu. Inými slovami, spáchaný skutok musí napĺňať skutkovú podstatu trestného činu podľa trestného práva. Ak neexistuje základný trestný čin, neexistuje ani trestný čin z nenávisti.
- Druhým prvkom trestného činu z nenávisti je, že páchateľ musí spáchať trestný čin s konkrétnym motívom alebo motívmi zaujatosti (napríklad zaujatosť voči zdravotnému postihnutiu obeť, náboženstvu, etnickej príslušnosti, farbe pleti a/alebo rodu). Prítomnosť motívu zaujatosti je to, čo odlišuje trestné činy z nenávisti od bežných trestných činov.

- O spáchaní trestného činu z nenávisti hovoríme vtedy, keď sa páchateľ úmyselne zameria na jednotlivca alebo majetok pre jednu alebo viaceré tzv. chránené charakteristiky, alebo počas páchania trestného činu vyjadri nepriateľské postoje voči tzv. chránenej charakteristike či charakteristikám.

Čo sú trestné činy z nenávisti voči Rómom?

Trestné činy z nenávisti voči Rómom sú trestné činy s motívom zaujatosti vo forme rasizmu namierenému proti Rómom a Sintom, ako aj iným ľuďom a skupinám, ktoré sú spájané s, alebo považované za Rómov a Sintov z dôvodu ich skutočného alebo vnímaného „rasového“ pôvodu, etnickej príslušnosti, jazyka alebo migračného statusu. Predsudok sa prejavuje buď výberom cieľa (napr. rómska osada), alebo protirómskym rasistickým nepriateľským postojom, ktorý dané osoby vyjadria počas páchania trestného činu. Trestné činy z nenávisti voči

Alen Umer z Miestnej rady mládeže v meste Šuto Orizari v Severnom Macedónsku sa prihovára účastníkom na tému zvyšovania účasti rómskej a sintskej mládeže vo verejnom a politickom živote na podujatí organizovanom ODIHR s názvom Human Dimension Implementation v roku 2019. (OBSE/Piotr Markowski)

Rómska herečka a aktivistka za ľudské práva Dijana Pavlovičová demonštruje s rómskymi a sintskými komunitami pred parlamentom v Ríme na protest proti intolerancii a diskriminácii a na pamiatku 2 897 Rómov zabitých v auguste 1944. (Getty Images)

Príklady trestných činov z nenávisti voči Rómom

- Traja Rómovia boli vystavení sústavným bitkám, rasistickým nadávkam a núteným priznaniam zo strany príslušníkov polície. Jednou z obetí bol muž, ktorý utrpel zranenia vyžadujúce desaťdňovú hospitalizáciu.
- Právnik pracujúci na prípade zavraždenej rómskej obete sa stal terčom rasistických urážok, vyhrážania, vydierania a bitiek zo strany skupiny páchatel'ov.
- Rómske dievča bolo v škole opakovane obeťou rasistických a mizogýnných urážok a vyhrážania. V dôsledku toho sa pokúsilo o samovraždu a do školy sa už nevrátilo.
- Pamätník rómskym obetiam, ktoré zahynuli v koncentračnom tábore počas druhej svetovej vojny, bol poškodený protirómskymi nápismi.
- Obyvatelia rómskej osady boli terčom streľby, útoku kameňmi, slzným plynom a nožmi zo strany nenávisnej skupiny. Ich stanové príbytky boli vypálené alebo inak zničené. Príslušníci polície prítomní počas útoku nijak nezasiahli.
- Autá patriace osobám rómskeho pôvodu sa stali terčom útoku zápalnými fľašami.

Rómom môžu byť namierené proti osobám, ktoré sa sami hlásia k Rómom alebo Sintom, alebo takým, ktoré sú za nich považované (avšak Rómami alebo Sintmi nie sú).

Trestné činy z nenávisti voči Rómom môžu byť namierené aj voči ľuďom alebo majetku z dôvodu ich prepojenia, odbornej príslušnosti alebo aktivizmu zameraného na riešenie protirómskeho rasizmu – napríklad organizáciám občianskej spoločnosti, ktoré sa zaoberajú témami súvisiacimi s Rómami a Sintmi.

Trestné činy z nenávisti voči Rómom môžu mať rôzne podoby. Obete môžu byť terčom útoku pre ich farbu pleti, národnosť, používanie rómskeho jazyka alebo skutočnosť, že žijú vo štvrti, o ktorej je známe, že je obývaná Rómami. Páchatelia si ich môžu vybrať aj na základe viacerých znakov identity, napríklad pohlavia alebo náboženstva. Orgány činné v trestnom konaní by preto mali preskúmať viaceré dimenzie identity obete.

Od roku 2002 sa účastnícke štáty OBSE zaviazali riešiť problém rasizmu, xenofóbie, diskriminácie a intolerancie, reagovať na trestné činy z nenávisti a predchádzať im. Tieto záväzky účastnícke štáty zopakovali v Akčnom pláne OBSE na zlepšenie situácie Rómov a Sintov v oblasti pôsobenia OBSE, ktorý bol prijatý v roku 2003.

Ako rozpoznať trestné činy z nenávisti voči Rómom

Existuje množstvo ukazovateľov, ktoré môžu pomôcť identifikovať protirómsky motív zaujatosti potenciálneho trestného činu z nenávisti. Takéto „ukazovatele zaujatosti“ môžu podnietiť orgány činné v trestnom konaní k vyšetrovaniu trestného činu ako trestného činu z nenávisti voči Rómom, čo následne umožňuje adekvátne prispôbiť postup pri jeho riešení.

Nasledujúce otázky môžu pomôcť identifikovať trestné činy z nenávisti voči Rómom:

- Vnímajú obeť alebo svedkovia daný incident ako konanie motivované protirómskym rasizmom?
- Vyskytli sa komentáre, písomné vyhlásenia, gestá alebo graffiti, ktoré poukazovali na zaujatosť? Boli napríklad použité protirómske rasistické urážky, obrazné pomenovania, stereotypy a predsudky?
- Bol majetok, ktorý bol objektom trestného činu, miestom odborného, právneho alebo kultúrneho významu? (Napríklad rómska alebo sintska osada, kultúrny klub a/alebo iné miesta, ktoré môžu navštevovať ľudia z rómskych a sintskejších komunít.)
- Bol tento majetok už aj v minulosti objektom incidentu alebo trestného činu z nenávisti voči Rómom? Zahŕňali škody na majetku použitie rasistických prívlastkov voči Rómom alebo Sintom?
- Bolo možné obeť zjavne identifikovať ako príslúchajúcu k rómskej alebo sintskej komunite? Patrí podozrivá osoba k inej etnickej alebo rasovej skupine ako obeť?
- Patrí podozrivý k nenávisnej skupine? K takýmto skupinám môžu patriť rôzne krajne pravicové zoskupenia alebo skupiny obhajujúce protirómsku rasovú neznášanlivosť.
- Našli sa na mieste činu alebo incidentu kresby alebo graffiti symbolov, napr. nacistický symbol, znak organizácie Ku Klux Klan, keltský kríž a iné?
- Došlo k incidentu po skončení alebo počas politických kampaní, ktoré robili z Rómov a Sintov obetných baránkov a obviňovali ich z rôznych spoločenských neduhov, napríklad kriminality alebo nezamestnanosti, alebo z toho, že sú poberateľmi sociálnych dávok a pomoci?
- Nachádzala sa obeť v čase incidentu v oblasti, inštitúcii alebo v ich blízkosti, ktoré sú spájané s Rómami alebo Sintmi (napr. v rómskej štvrti)?
- Bola obeťou prominentná osobnosť (napr. futbalista, umelec alebo politik), o ktorej sa vie alebo predpokladá, že má rómsky alebo sintskejší pôvod?
- Existuje nejaký iný jasný motív? Dôvodom na zváženie motívu zaujatosti je aj nedostatok iných motívov.

Trestné činy z nenávisti voči Rómom by sa mali monitorovať a zaznamenávať ako samostatná kategória trestných činov. Ak je prítomných viacero motívov zaujatosti, každý typ zaujatosti je nutné počas vyšetrovania a trestného stíhania zaznamenať a riešiť. Údaje o trestných činoch z nenávisti voči Rómom by sa mali zbierať a členiť podľa rodu, aby bolo možné lepšie pochopiť, v akej miere sa týkajú mužov, resp. žien a identifikovať adekvátne opatrenia na boj proti tomuto typu trestnej činnosti. Pri ich vyšetrovaní a riešení je dôležité brať do úvahy aj možné viaceré identity obete (napr. náboženstvo alebo rod), keďže môžu mať zásadný vplyv na obeť a následne na formu podpory, ktorú potrebuje.

Oznamovanie, prevencia a reakcia na trestné činy z nenávisti voči Rómom

Trestné činy z nenávisti voči Rómom, rovnako ako všetky trestné činy z nenávisti, obeť často z mnohých dôvodov neoznamujú a príslušné orgány ich dostatočne nezaznamenávajú. To výrazne komplikuje získanie presného obrazu o probléme a prijatie adekvátnych právnych prostriedkov nápravy.

Najväčšou výzvou z hľadiska obetí naďalej ostáva účinný prístup k spravodlivosti. Účastnícke štáty OBSE sa musia tejto téme venovať ráznejšie a štruktúrovanejšie. Pri zabezpečovaní prístupu k spravodlivosti zohrávajú kľúčovú úlohu vlády – od počiatočného hodnotenia potrieb obetí príslušníkmi polície až po zabezpečenie poskytnutia adekvátnej ochrany a podpory každej obeti. Je známe, že neschopnosť účinne vyšetrovať trestné činy z nenávisťi – vrátane trestných činov z nenávisťi voči Rómom – má škodlivý vplyv nielen na obeť, ale aj celú spoločnosť.

Mnohé organizácie a skupiny občianskej spoločnosti bojujúce proti rasizmu voči Rómom a Sintom uznali význam monitorovania trestných činov z nenávisťi aj ako nástroja obhajoby záujmov uvedených skupín a rozvíjajú svoje monitorovacie kapacity prostredníctvom proaktívnej práce s cieľovými komunitami a online nahlasovania takýchto skutkov.

Účinný postup polície a vládnych politikov v boji proti trestným činom z nenávisťi voči Rómom si vyžaduje, aby sa zakladali na dôkazoch a vychádzali z oficiálnych údajov o trestných činoch z nenávisťi, ako aj správ občianskej spoločnosti a medzinárodných organizácií. Zvýšené povedomie verejnosti o trestných činoch z nenávisťi, ich zaznamenávanie štátnymi orgánmi, opatrenia na podporu ich oznamovania zo strany obetí a monitorovanie a oznamovanie občianskou spoločnosťou pomáhajú podrobnejšie odhaľovať rozsah problému a umožňujú tvorcom politikov identifikovať vhodné reakcie.

Čo môžete urobiť vy?

Existuje množstvo organizácií, ktoré môžu poskytovať pomoc obetiam trestných činov z nenávisťi. V boji proti tomuto typu

trestnej činnosti zohrávajú kľúčovú úlohu orgány pre rovnosť, národné inštitúcie pre ľudské práva a inštitúcie verejných ochrancov práv zaoberajúce sa diskrimináciou či organizácie občianskej spoločnosti. Slúžia ako dôležité prepojenie medzi obeťami, komunitami a miestnymi orgánmi. Ak chcete zistiť viac o trestných činoch z nenávisťi voči Rómom, môžete sa obrátiť na ne alebo na miestne podporné združenia či národné inštitúcie pre ľudské práva a inštitút verejného ochrancu/ochrankyne ľudských práv:

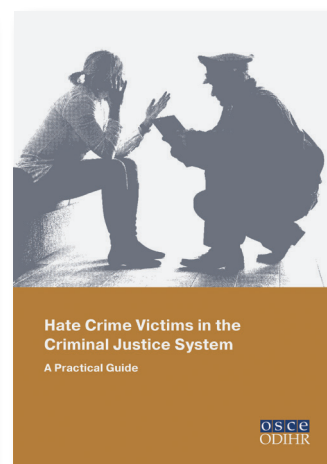
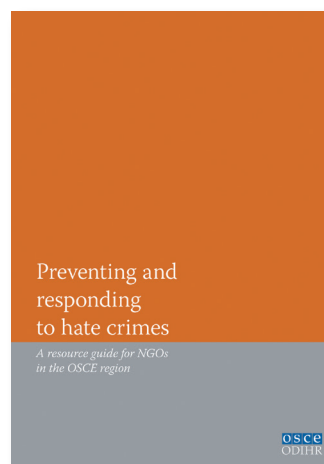
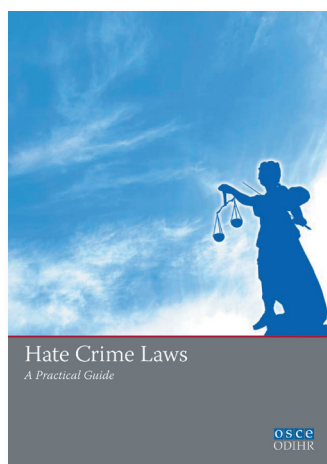
- Európske centrum pre práva Rómov (ERRC): errc.org
- Sieť ERGO (European Roma Grassroots Organizations Network): ergonetwork.org
- Európska sieť proti rasizmu (ENAR): enar-eu.org

Príručky Úradu OBSE pre demokratické inštitúcie a ľudské práva (ODIHR) o trestných činoch z nenávisťi

Úrad OBSE pre demokratické inštitúcie a ľudské práva (ODIHR) zozbieral osvedčené postupy uplatňované v oblasti riešenia trestných činov z nenávisťi, ktoré využívajú účastnícke štáty OBSE. Nájdete ich v množstve publikácií dostupných na internetovej stránke:

osce.org/odihr/guides-related-to-hate-crime

Od roku 2006 ODIHR zbiera a zverejňuje údaje o trestných činoch z nenávisťi voči Rómom. Viac o tomto type trestnej činnosti a o tom, ako môžu organizácie občianskej spoločnosti oznamovať tieto incidenty a trestnú činnosť Úradu OBSE pre demokratické inštitúcie a ľudské práva nájdete na internetovej stránke venovanej oznamovaniu trestných činov z nenávisťi na adrese: hatecrime.osce.org

Ďalšie zdroje informácií:

Podrobné informácie o iniciatívach ODIHR proti trestným činom z nenávisťi a celý rad zdrojov a publikácií nájdete na:

www.osce.org/odihr/tolerance

Informácie o kontaktnom bode ODIHR pre otázky Rómov a Sintov (CPRSI) nájdete na:

www.osce.org/odihr/roma-and-sinti

OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights

ul. Miodowa 10
00-251 Warsaw
Poland

Tel.: +48 22 520 0600
Fax: +48 22 520 0605
E-mail: tndinfo@odihr.pl
roma@odihr.pl

